

BÖLÜNmüş TOPLUMLARDA ÇOĞUNLUK ESASINA DAYANAN SEÇİM SİSTEMİNİN ZORLUKLARI VE AZINLIKLARIN TEMSİLİ: ETİYOPYA ÖRNEĞİ¹

The Challenges of Majoritarian Electoral System in Divided Societies and Minority Representation: The Case of Ethiopia

Ender AKYOL*

Yasin Yimam MOHAMMED*

ÖZET

Demokratik siyasal sistemlerde seçimin önemli olduğu bilinen bir gerçektir. Ancak demokratik siyasal sistemler için dünya genelinde en iyi olarak kabul edilebilecek bir seçim sistemi yoktur. Bu yüzden farklı ülkelerde birbirinden farklı seçim sistemleri kullanılmakta, kimileri özellikle Afrika ülkeleri, sadece kendi sömürgeci ülkelerindeki seçim sistemini benimsemişken kimileri de özenli bir kamusal tartışma sonucunda kendi seçim sistemlerini oluşturmuşlardır. Diğer Afrika ülkelerinden farklı olarak, Etiyopya bağımsız bir devlet olup, Hile-sellassie rejiminin (1930-1974) bazı göstermelik seçimlerinin dışında demokratik modern seçim türlerinin herhangi birinden tarihsel deneyim yaşamadan, 1994/5'te kabul edilen anayasa ile çoğunlukçu siyasal sistem ve özellikle çoğunluk esasına dayanan seçim sistemini kabul etmiştir. Bu çalışma bölünmüş toplumlarda özellikle Etiyopya üzerinde çoğunluk esasına dayanan seçim sisteminin zorluklarını değerlendirmekte ve temsil sorununu ele alarak, "Aktarılabılır Tek Oy" seçim sistemini Etiyopya için alternatif olabilecek bir seçim sistemi olarak önermektedir.

Anahtar Kelimeler: Seçim Sistemi, Demokrasi, Bölünmüş Toplum, Çoğunluk Esasına Dayanan Seçim Sistemi, Nisbi Temsil Seçim Sistemi

ABSTRACT

It is undeniable fact that, election and electoral systems to be an important element in democratic political system. However, for democratic political systems there is no commonly accepted best types of electoral system that works best all over the world. As a result, different countries have employed variety of electoral system in which some, particularly African countries have simply adopted the electoral system from their colonial masters while others have choosen an electoral syetem through discussion and public debate wisely. Despite its independence from any colonial power uniquely from other African countries, and with the exception of some pretended elections of Hile sellassie regime(1930-1974), together with the introduction of 1994/5 constitution, Ethiopia with no hstorical experience of modern types of democratic election, has installed the simple plurality majoritarian electoral system. This study assessed the challenges of majoritarian electoral system in divided societies particularly to Ethiopia and the finding conclude by proposing the "alternative single transferable voting system" as means to handle the problem of representation.

Key Words: Electoral System, Democracy, Divided Society, Majoritarian Electoral System, Proportional Electoral System.

1. GİRİŞ

Modern devletler kimlik siyaseti temeline dayanan farklı gruplardan gelen derin talepler ile karşı karşıya kalmıştır. Farklı toplum kesimleri, demokratik bir siyasal sistem içerisinde taleplerini

¹Bu makale İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yrd. Doç.Dr. Ender Akyol danışmanlığında Yasin Yimam Mohammed tarafından sunulan yüksek lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., İnönü Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yön. Böl., MALATYA, ender.akyol@inonu.edu.tr

* Uzm., Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi mail: yimam8@gmail.com

güç paylaşımı mekanizması yoluyla ve özellikle buna uygun bir seçim sisteminin yanında, uygun kurumsal yapıyı tasarlayıp, uygulayarak siyasal süreçlere katılabilirler.

Çeşitli yönlerden derin biçimde bölünmüş toplumlarda seçim ve seçim sistemi ile ilgili konularda azınlıkların temsil edilmesinin yanı sıra, çatışma sonrası toplumlarda farklı gruplar arasında barış inşasını sağlamaya dönük geniş bir literatür bulunmaktadır (Lijphart, 2008, 1999; Norris, 2004; Reilly 2001; Kymlicka 1995, Klingemann ve Ian McAllister 2009). Diğer taraftan Lal-Larmour (1997: 22-24) bölünmüş toplumlarda siyasi uzlaşmayı teşvik etmek, etnik, dinsel, mezhepsel, kültürel gerginlikleri azaltmak için özel kurumların gerektiğini ve bu kurumların tutarlı, uyumlu olması gerektiğini belirtmektedir. Bu bağlamda bölünmüş toplumlarda farklı alt kültürler arasında siyasi mühendislik temelinde tatmin edici bir düzeyde siyasi ve toplumsal uyum sağlamak, çatışmaları azaltmak için en etkili düzenleme tiplerinden biri ortaklaşmacı demokrasi, bir diğeri ise seçim düzenlemeleridir (Dahl, 2001: 196).

Genel olarak demokratik toplumlarda seçimler, siyasal temsil için anahtar konuma sahiptir. İnsanlık tarihi boyunca seçimin, demokrasiye açılan en temel kapı olduğu söylene herhalde bu fazla abartılı olmayacaktır. Demokrasi için halkın kendini yönetecek kişileri kabul etmesi ya da reddetmesi gereklidir. Yalnızca demokratik toplumlarda değil, farklı toplum yapılarında da biçimsel düzeyde de olsa seçimlere büyük bir önem verildiği görülmektedir. Ancak her yerde ve her zaman uygulanabilecek ve beklenen sonuca ulaşılma konusunda kusursuz şekilde işleyen, en iyi seçim sisteminin hangisi olduğu yönünde tam anlamıyla bir uzlaşma bulunmamaktadır.

Parlamentolara ilişkin olarak Birch (2001: 98) temel tartışma konularını üç başlık altında sınıflandırmaktadır: Bunlardan ilki, *kimin temsil edilebileceği hakkındadır?* Bir diğeri *temsilciler nasıl seçilmelidir? Onlar seçilmiş mi ya da atanmış mı olmalıdır? Üyeleri seçilmiş olursa, bunlar nasıl seçilmelidir? İngiltere, ABD ve Kanada'da olduğu gibi basit çoğunluk ile mi olmalı? Ya da İngiltere hariç Avrupa Birliği'nin tüm üyeleri gibi, çeşitli nispi temsil sistemleri ile mi olmalı?* Ve üçüncü tartışma konusu ise *seçilmiş temsilcilerin nasıl davranması gerektiğidir*. Bu tartışma konuları arasında bu çalışmanın asıl olarak tartıştığı ve cevap aramaya çalıştığı ikinci tartışma sorusudur. Bölünmüş toplum vurgusu çerçevesinde özellikle Etiyopya bağlamında farklı bakış açılarından temsilciler nasıl seçilmektedir?

Etnik, dinsel, dilsel vb. yönlerden bölünmüş toplum yapılarına sahip devletlerde bazı örnek gelişmeler dışında, bu toplumlarda demokrasinin yaşama şansının zor olabileceği yönünde genel bir anlayış bulunmaktadır. Örneğin, Reilly (2001), derin bir biçimde etnik bölünmelere sahip toplumlarda demokrasinin doğal olarak zor olduğunu belirtmektedir. Seçimler böylesi toplumlarda, aşırı derecede etnik itirazları teşvik edebilir; sıfır toplamlı siyasal davranış, etnik çatışma ve dolayısıyla sık sık sınırlı da olsa var olan demokratik siyasal yaşamın bozulmasına yol açabilir. Fakat dikkatli ve özenli bir seçim kurumu tasarlamak seçim sisteminin ve dolayısıyla demokrasinin, tüm hastalıklar için her derde deva olan bir ilaca dönüşmesini de sağlayabilir. Örneğin Simonsen (2005: 309)'e göre, farklı biçimlerdeki oransal (nisbi temsil) ve çoğunlukçu esaslara dayanan seçim sistemleri arasındaki tercihler, seçmen tercihlerini siyasal kurumlara çevirme ve yansıtma bakımından muazzam bir farklılık yaratabilmektedir. Özellikle derin biçimde bölünmüş toplumlarda ve uzun yıllar çatışma yaşamış toplumlarda, çatışma sonrası için seçim sistemi tasarımı açısından, temilde etnik çeşitliliği gerçekleştirmek için azınlıkların temsilinin garanti edilmesi için kotolar, seçim barajı ve diğer farklı düzenleme modelleri bulunmaktadır. Örneğin Nijerya'da olduğu gibi etnik olarak tanımlanan partilerin yasaklanmasından, Kosova'da olduğu gibi kota sistemleri ile etnik azınlıkların temsil edilmesine kadar çeşitli mekanizmalar kullanılmaktadır.

Vestfalya Antlaşması (1648) ile modern ulus-devletlerin teritoryal egemenliğinin tanınması dikkat çeker. Bir anlamda Otuz Yıl Savaşlarından sonra imzalanan Vestfalya Antlaşması ile birlikte teritoryal düzeyde egemenlik kuran devletlerin meşruiyet kaynakları ulus haline gelmiştir. Böylece modern devlet anlayışı milliyetçilik ile birleşince her milletin kendi devletine sahip olma hakkı çerçevesinde ulus-devletin ortaya çıkmasıyla sonuçlanmıştır. Bunun yanı sıra, Birinci Dünya

Savaşın sona ermesi, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu gibi çok uluslu imparatorlukların çöküşü, yeni onlarca ulus devletin kurulmasına yol açmıştır. Bu dönemde her ulusun kendi kaderini kendisinin belirlemesi ilkesi (self determination) ve algısı uluslararası hukukta ve teamül uygulamalarında yaygın bir şekilde kabul edilmiştir. Ayrıca, Soğuk Savaşın bitışı ve çok etnikli devletlerin (Sovyetler Birliği ve Yugoslavya) çöküşü ile bu kavramın uygulanabilirliği daha fazla uluslararası ilgi odağı haline gelmiştir. 1990'lardan sonra devletler giderek daha fazla etnik grupların ayrılması, siyasi parçalanma ya da multi-etnik bir biçimde birarada varoluşu ve multi-etnik yönetim konusunda siyasi çözüm bulma çabası ile karşı karşıya kalmaktadır. Bu yıllarda birçok akademisyen bu ikilemi çözebilmek için self determinasyon kavramını yeniden tanımlama girişimine katılmıştır. Yani 1970'lerden önce self determinasyon algısı, ayrılıkçı yaklaşım olarak yorumlanırken, son on yıllardaki anlayış ise halkların bulunduğu yerde devletin demokratik yönetişimine katılma hakkı olarak ele alınması yönünde evrilmiştir. Demokratik hakların yerine getirilmesi için ayrılma fikri (secession) ikincil mesele olarak görülmektedir. Bunda uluslararası sistemin parçalanmasını önleme çabası etkili olmuştur. Önceden var olan multi-etnik devletlerden, etnik olarak yeni homojen devletlerin kurulması, dünyada görüldüğü gibi uluslararası siyasal sistemin sorunlarının kaynakları olmaktadır (Sözen, 2004).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVDE BÖLÜNÜŞ TOPLUM

Toplumsal homojenlik ve siyasal uzlaşma, istikrarlı ve elverişli demokrasi için güçlü bir ön koşuldur. Tersine, toplumsal bölünmeler, çoğul toplumlardaki siyasi farklılıklar, istikrarsızlık ve demokrasilerdeki kırılmalardan sorumlu olarak görülmektedir (Lijphart, 1999: 1). Preece (2008)'e göre, Soğuk Savaşın sona ermesinden bu yana, çoğul toplumlar için demokrasi düşüncesi ve uygulamasının yeniden düşünülmesine ve gerçekten de yeniden tanımlanmasına ihtiyaç olmuştur. Birçok akademisyen ve politikacı çoğunlukçuluktan daha çok toplumsal ve siyasal uyum için geniş kapsamlı bir uzlaşmacılığın gerekli olduğunu savunmuştur. Bununla birlikte özellikle küreselleşme çağında; aynı dili konuşan, aynı dine ibadet eden, benzer kültürü ve benzer ideolojiyi paylaşan yurttaşlardan oluşan bir ulus-devlet bulmak oldukça zor görünmektedir. Bu nedenle içinde bulunduğumuz bu çağda tüm bu farklılıkları içerebilecek siyasi kurumların tasarımını yapmak daha da zorunlu hale gelmiş durumdadır.

Dutter, (1990) bölünmüş toplum kavramını, etnik olarak çeşitli olup ve bu etnik çeşitliğin siyasal düzeyde toplumsal bölünme oluşturacak biçimde önemli olduğu toplum biçiminde ifade etmiştir. Ayrıca Harry Eckste, çoğulcu toplum olarak tanımlanan bölünmüş toplumu, çeşitli segmentlere ayrılmış toplum olarak tanımlamıştır (aktaran Lijphart,1999: 3). Bu bağlamda dini, ideolojik, dilsel, bölgesel, kültürel, ırksal ya da etnik biçimde çeşitli segmentleri ifade etmiştir. Benzer bir şekilde, Nicolaysen, (2008: 12)'e göre bölünmüşlük düzeyleri bakımından daha az bölünmüş toplumlardaki farklılıklar genellikle politik çıkarlar ve ideolojilere dayalıdır. Bir kişinin veya grubun siyasi çıkarları kolayca değişebilir, ama derinden bölünmüş, çoğulcu bir toplumda, fark sadece siyasi tercihler ve ideolojiye dayalı değildir, aynı zamanda insanların kültürel, dini ve etnik özelliklerine dayanmakta ve böyle olunca bir kişi veya grubun özellikleri de en azından kısa vadede değişmesi mümkün olmamaktadır. Dolayısıyla toplumdaki etnik, dinsel, mezhepsel ve dilsel farklılıklar bölünmüşlük düzeyini artırmaktadır.

3. ETİYOPYA SİYASAL TARİHİNE GENEL BİR BAKIŞ

Tarihsel olarak Etiyopya, hem Afrika'da hem de dünyada en eski ve bağımsız ülkelerden biri olarak kabul edilmektedir. Etiyopya, tarih boyunca 1935-1941 arası dönemdeki İtalyan işgali dışında eski çağlardan beri bağımsız kalabilmeyi başarmıştır. Etiyopya siyasal hayatının büyük kısmında, her ne kadar Fetha Negest (law of kings), 13.yüzyıl, Kebra Negast (Glory of kings) gibi 14. yüzyılda yazılmış olan ve yöneticiler için birer rehber olma niteliğinden öte bir anlamı olmayan bu tür anayasal belgeler olsa da Etiyopya'nın modern anlamdaki ilk anayasası 1931 yılında yazılmıştır. Dolayısıyla anayasal bir yönetim de bu tarihte başlamıştır. Bununla birlikte II. Dünya Savaşı sonuna kadar Etiyopya'da halkın kendi temsilcilerini seçme hakkı tanınmamıştır. Tarih boyunca Etiyopya'yı yöneten yönetici sınıf ile Ortodoks Kilisesi'nin iç içe geçmiş olması

beraberinde, demokrasinin gelişmesi önünde önemli bir engel oluşturmuştur. Ayrıca bu siyasal sistemin gayri-Hıristiyanları ve geleneksel Etiyopyalı köylüleri dışlaması, sıradan Etiyopya'lıların tüm gayret ve girişimlerine rağmen siyasal ve ekonomik gelişme doğrudan etkilenmiş ve gelişmenin düşük düzeyde kalmasına sebep olmuştur. Aynı şekilde, küçük ya da büyük oranla da olsa farklı birçok dinsel ve etnik grubun varlığına rağmen, Etiyopya'nın siyasal yapısı bu farklılıkları birarada barış içerisinde tutacak biçimde düzenlenmemiştir. Bunun yerine devlet, din, dil ve kültür bakımından yönetici sınıfın benimsemiş olduğundan farklı olan grupları ve kesimleri dışlamaya, ezmeye ve baskı altına almaya çalışan politikalar izlemiştir. Yönetici sınıf, toplumun tüm kesimlerine aynı dil, kültür ve din konusunda tekipleştirici politikalar izlemiştir.

Etiyopya tarihinde ilk kez, 1957 yılında, Etiyopya halkına kendi temsilcilerini seçme hakkı verilmiştir. Bunu takiben, İmparator Haile Selassie döneminde 1961, 1965, 1969 ve 1973 yıllarında seçimler yapılmıştır. Fakat bu dönemde yapılan seçimlerde hiçbir siyasi partinin kurulmasına izin verilmediği için seçimlere hiçbir siyasi parti katılmamıştır. Bu dönemde, adayların siyasal sistemi benimseyenler arasından ve iktidar eliti tarafından seçildiği, ayrıca kendi aralarında kişisel gerekçelerle yarışmaya tabi tutulduğu bir işleyiş düzeninde seçimler yapılmıştır (Poluha, 2002: 62). Etiyopya'da 1974 yılında Monarşinin yıkıldığı döneme kadar seçimler, her dört yılda bir, beş kez yapılmıştır. Fakat 1974 yılındaki Devrimden² sonra, başlangıçta demokrasi arayışı içinde popüler devrimi destekleyen askeri cunta, halkın halk tarafından yönetimi anlamına gelecek daha iyi bir Etiyopya oluşturmak için söz vermişti. Böylece askeri cunta, hızlı bir şekilde eski parlamentoyu dağıtmış ve Ekim 1974 yılında mevcut parlamentoyu, içerisinde sivillerin olmadığı yeni bir parlamento ile değiştirmiştir. Ordunun ve bürokrasinin çeşitli kesimlerinden oluşan bu parlamento, monarşi dönemindeki parlamento ile karşılaştırıldığında temsil, demokratiklik bağlamında öncekinden hiçbir şekilde daha iyi bir yapı ortaya çıkaramamıştır. Parlamento, 1987 yılına kadar ülkenin en yüksek yönetim organı olarak kalmasına rağmen, Etiyopya'nın demokratikleşmesine ciddi bir katkısı olmamıştır. Örneğin bu dönemde Etiyopya halkının kendi valilerinin seçiminde dahi hiçbir rolü olmamıştır. Haile Selassie rejimi devrildikten sonra, Etiyopya Demokratik Halk Cumhuriyeti (People's Democratic Republic of Ethiopia (PDRE)) Derg³ rejimi tarafından hiçbir anayasa olmadan on üç yıl boyunca yönetilmiştir. Derg rejimi, ancak 1987 yılında yeni bir anayasa hazırlayarak yürürlüğe koymuştur. Bu anayasanın çıkarılmasıyla beraber, beş yıllık bir seçim dönemi için ve 835 üyeden oluşan, Bherawi Shengo (ulusal meclis) adında bir parlamento kurulmuştur. Etiyopya Demokratik Halk Cumhuriyeti (People's Democratic Republic of Ethiopia (PDRE)) 1987 yılında adını değiştirerek Etiyopya İşçi Partisi adını almıştır. Ayrıca Etiyopya İşçi Partisi'nden başka hiçbir siyasi partinin kurulmasına ve seçimlere katılmasına da izin verilmemiştir (Etiyopya Ulusal Seçim Kurulu, 2010: 4-7).

1987 Anayasası'nın 2.maddesi Etiyopya'daki milliyetlere gerçek anlamda haklarını tanımıştır. Şöyle ki 2.maddenin 1. fıkrasına göre, Etiyopya Demokratik Halk Cumhuriyeti, tüm milliyetleri eşit olarak yaşatabilecek bir üniter devlettir. Aynı maddenin ikinci fıkrası da Etiyopya Demokratik Halk Cumhuriyeti'ni, Etiyopya'daki tüm milletler arasındaki eşitliği sağlamayı, şövenizme ve dar milliyetçiliğe karşı mücadele etmeyi ve tüm uluslar işçi ya da emekçi halkın birliğini sağlama sorumlu kılmıştır. Aynı maddenin üçüncü fıkrası ise şu şekildedir: Etiyopya Demokratik Halk Cumhuriyeti, milliyetlerin ortak ilerlemesini sağlamak, kalkınmamış, geri kalmış yerleri özel olarak dikkate alarak, giderek ekonomik gelişmeyi sağlayarak, eşitsizliği ortadan kaldırmayı amaçlar. Dördüncü fıkrası ise Etiyopya Demokratik Halk Cumhuriyeti, milliyetlerin bölgesel özerkliğinin gerçekleştirilmesini sağlarken, beşinci fıkrası da Etiyopya Demokratik Halk Cumhuriyeti milletlerarası eşitliği, dillerinin geliştirilmesini ve saygınlık kazanmasını sağlamayı hedefler şeklinde tasarlanmıştır. Fakat Anayasadaki bu ifadelerin tek başına varlığı siyasi olarak ya

²1974 yılındaki Etiyopya'da görülen siyasal değişiklik, hem darbe hem de devrim olarak algılanmaktadır. Örneğin Poluha (2002: 63)'e göre 1974 Etiyopya'daki darbe ordu tarafından yönetilmiş ve sivil halklar tarafından desteklenmiştir. Ayrıca Etiyopya'daki feodal kesimlerin mülkiyet ve iktidar ilişkilerini sonlandırmasını amaçlamıştır. Bu yönüyle bakıldığında bu girişim geleneksel feodal mülkiyet ilişkilerini sonlandırmış ve toprak reformu yapmıştır.

³ Derg kelimesi Etiyopya dilinde komite, İngilizce committee karşılığı olarak kullanılmıştır.

da insan hakları için bir garanti oluşturmamıştır ve bu dönemde Etiyopya bir çeşit diktatörlük rejimi altında yaşamak zorunda kalmıştır.

1990'lı yıllar Etiyopya siyasi tarihinde yeni bir değişim dönemi başladığı yıllar olarak görülebilir. Bu dönemde dilin temel bir düzenleyici ilke olduğu federalizm benimsenmiş ve yeni bir yaklaşımla Etiyopya'yı yeniden şekillendirmiştir. 1991'de iktidara gelen Etiyopya Devrimci Demokratik Halk Cephesi (EPRDF) ile birlikte merkezi yapı sona ermiş ve federal yapı kurulmuştur. Örneğin, 1994 Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti (FDRE), Anayasası'nın 46. Maddesine göre, "Devletler (eyaletler), halkların yerleşim şekilleri, dil, kimlik ve rıza esasına göre sınırlanmış olacaktır". Bu ifadenin bir sonucu olarak, 1991 sonrası dönemdeki siyasal ve idari yapı, önceki yapıdan tamamen farklı olmuştur. Dolayısıyla birleşik ve merkezileşmiş bir devlet sistemine sahip olan Etiyopya yerine, etnik temelli olan bölgesel devletler oluşturularak iktidarın paylaşıldığı yeni bir sistem kurulmuştur. 1991 sonrasında ülke dokuz etnik temelli bölgeye ve iki öz-yönetim (self-government) bölgesine göre yeniden yapılandırılmıştır. Bu misyonu gerçekleştirmek için, (EPRDF) dilin ana düzenleyici ilke olduğu etnik federalizm doktrinini, çatışma durumundan çıkış yolu olarak kabul etmiş ve bunu halka benimsetmiştir. Etnik federalizm, hem 1991 yılının geçiş tüzüğünde hem de 1994/5 Etiyopya anayasasında yer almıştır. Etiyopya Anayasası'nın 47. maddesinin 1.fıkrasında, Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti'nin üye devletleri olarak şu şekilde sıralanmıştır:1) Tigray Devleti, 2) Afar Devleti, 3) Amhara Devleti, 4) Oromia Devleti, 5) Somalia Devleti, 6) Benshangul/Gumuz Devleti, 7) Güney Milletleri, Milliyetleri ve Halk Devleti, 8) Gambela Halk Devleti, 9) Harari Halk Devleti ayrıca Addis Ababa ve Dire Dawa iki öz-yönetim olarak kabul edilmiştir. Böylece Etiyopya siyasi ve idari yönden yeniden şekillendirilmiştir.

Tablo 1. Etiyopya'da Siyasal ve Anayasal Gelişmeler

Yıl	Siyasal Rejim	Durum	Yürürlükte Olduğu Dönem	Madde Sayısı
1931	İmparatorluk HaileSELLASSIE I	İlk Etiyopya Anayasası	1931-1955	55
1955	İmparatorluk HaileSELLASSIE I	1931 Anayasası gözden geçirildi 1974 Eylül'e kadar İmparatorluk	1955-1974	131
1974-1987	Derg Rejimi (Askeri Cunta) 1974-1991	1974-1987 yılları arasında herhangi bir Anayasa yürürlükte değildir.		
		Etiyopya Halkların Demokratik Cumhuriyeti (PDRE) Anayasası	1987-1991	119
1991	EPRDF Rejimi	Geçici Tüzük	1991-1995	20
1994/5	EDRDF Rejimi	Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti Anayasası	1995-Present	106

4. ETİYOPYA SEÇİM SİSTEMİNİN TEORİK ANALİZİ: BASİT ÇOĞUNLUK SEÇİM SİSTEMİ VE TEMSİL ETME KAPASİTESİ

Çoğunluk esasına dayanan seçim sisteminin ne ölçüde temsil kapasitesine sahip olduğunu tesbit etmek için, kimi çok etnikli devletleri örnek alarak farklı boyutlarda nisbi ve çoğunluk esasına dayanan seçim sistemi arasında bazı karşılaştırmalar yapmak faydalı olacaktır. Bu çerçevede hem çoğunluk esasına dayanan hem de nisbi seçim sistemlerinin güçlü ya da zayıf yanlarının incelenmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada Etiyopya örneğinde kalıcı barış sağlamak, etnik nefreti önlemek, azınlıkların temsil edilmesini sağlamak ve demokratikleşme sürecini hızlandırmak bakımından basit çoğunluk seçim sistemi ve nispi seçim sistemi karşılatırmalı olarak incelemiştir. Çok-etnikli uluslar bağlamında çok partili sistem, seçimler sonucunda temsil kapasitesinin en yüksek seviyeye çıkarılması veya etnik çatışmanın azaltılması, demokratikleşme süreci açısından Etiyopya bağlamında bazı benzer durumdaki çok etnikli devletlerin (Lübnan, İsrail, Papua Yeni Gine ve diğer ülkeler) tecrübelerine dayanarak test edilmeye çalışılmıştır. Bu araştırmanın soruları Pitkin,(1967) ve Lijphart (2008)'in çalışmalarına dayanarak test edilmiştir. Özellikle Pitkin

(1967)'in, hem betimsel (descriptive) hem de sembolik (symbolic) temsil örnekleri, temel alınarak bu çalışmada test edilmiştir.

Wolff, (2006: 4)'a göre yeni bir seçim sisteminin benimsenmesi farklı toplumsal grupları dışlaması ya da yeterince temsil edememesi gibi durumlarda son derece tehlikeli sonuçlar meydana getirebilir. Bu durumda, çeşitli toplumsal gruplar aktif olarak seçimlere katılıp, seçimleri ve sonuçlarını meşru kabul etmeyip ve bunun yerine siyasi hedeflerine ulaşmak için şiddet kullanmaya yönelebilirler. Diğer taraftan özellikle güç paylaşımı yaklaşımını savunanların düşüncesini kabul edecek olursak seçimler, çok etnikli toplumlarda hem çatışma potansiyelini katalizör olarak, hem de çatışmayı yönetmek için ya da önlemek için ve nihai demokratik çözüm için oldukça etkili bir rol oynayabilirler. Bu genel çerçeveden bakıldığında, seçim sistemleri, en azından belli başlı tüm grupları dahil etmeyi hedefleyerek tasarlanmış olmalıdır. Rastgele bir şekilde, tesadüfen veya başka ülkelerden kopya edilerek seçim sisteminin belirlenmesi yerine, mevcut tüm alternatifleri araştırarak ve toplumsal yapının tüm dinamiklerini gözeterek buna uygun seçim sistemlerinin tasarlanması daha iyi bir seçenek olacaktır. Birçok araştırmacı, iç savaş yaşamış ve bu savaşın siyasi ve toplumsal yapıyı ağır bir şekilde tahrip ettiği ülkelerde kalıcı barışı sağlamak ya da en azından geçici çözüm bulmak arayışıyla, toplumun tüm kesimleri arasında yeniden bir toplumsal uzlaşma sağlamak ve demokrasiyi inşa etmek için, elzem olan seçim sistemlerinin tasarımı alanında çaba harcamıştır. Örneğin, Lijphart, (2008: 78), bölünmüş toplumlar için, kapsayıcı bir seçim sistemi ile temsilcilerin seçilmesini sağlamanın önemli olduğunu, bunu yapmak için de “nisbi temsil sisteminin” son derece doğru bir tercih olduğunu göstermiştir. Lijphart, öncelikle nisbi temsil seçim sistemini, ayrıca halkın kolaylıkla anlayabileceği seçim sistemini, özellikle yeni demokrasiye geçen ülkeler için en uygun olabilecek seçim sistemi olarak tercih edilmesini tavsiye etmiştir. Bu nedenle seçmen ve temsilciler arasındaki mesafeyi kapatmak için mümkün oluncaya kadar oransal, çok fazla üyeli olmayan seçim bölgeleri tasarlamak gereklidir. Ayrıca, “Liste usulü nisbi temsil sistemleri”nin hem siyasi parti oluşumu için hem de oluşan siyasi partilerin güçlü olmasını sağlayabilmesi bakımından en yüksek kapasiteye sahip olduğunu vurgulamıştır.

Seçim sistemi tercihi bakımından Etiyopya'nın durumuna bakıldığında, Etiyopya'da mevcut seçim sistemlerinin olumlu ve olumsuz sonuçları yeterince değerlendirilmeden rastgele bir şekilde seçim sisteminin oluşturulduğu gözlenmektedir. Örneğin, 1994/5 Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti Anayasasının 56.maddesinde, “parlamentoda en çok sandalyeyi kazanan siyasi parti ya da koalisyon kuran partiler hükümeti kuracaktır” ifadesi yer almaktadır. Benzer şekilde, Haille Sellassie döneminde demokratik olmayan seçimler dışında, 1994/5 anayasasının 1. ve 2. maddelerinde, tarihsel olarak hiçbir modern seçim sistemi tecrübesi olmadan basit çoğunluk seçim sisteminin öngörülmesi olduğu dikkat çekmektedir. Anayasanın 54. Maddesinin 1. fıkrası, “Milletvekilleri beş yıllık bir dönem için genel oy hakkı temelinde ve gizli oylamayla yapılan doğrudan, serbest ve adil seçimler yoluyla halk tarafından seçilirler”. Yine, aynı maddenin 2. fıkrası ise “milletvekilleri her seçim bölgesinde⁴ adaylardan oyların çoğunluğunu elde edenler arasından seçilir” ifadesine yer vermektedir. Bununla birlikte, Etiyopya Seçim Kanunu⁵'nin 25.maddesi seçim sistemini, şöyle ifade etmiştir: Etiyopya'nın seçim sisteminde bir seçim bölgesinde yarışan adaylar arasından oyların çoğunu kazanan adaylar seçimi kazanmış kabul edilirler. Ayrıca 27.maddeye göre bu esas aynı zamanda genel seçimler, yerel seçimler, ara seçimler, halk oylaması, erken seçimlerde⁶ de, geçerlidir. Bu maddelerden anlaşıldığı gibi

⁴2015 yılında yapılan genel seçimlerde, Etiyopya Ulusal Seçim Kuruluna göre, seçimde Etiyopya'nın genelinde toplam olarak 547 seçim bölgesi (constituencies) ve yaklaşık 43.500 sandık (polling stations) bulunmaktadır.

⁵ 2007 tarih ve 532 sayılı Seçim Kanunu.

⁶ Genel seçim (General elections), ilgili kanunlar uyarınca yapılan mecliste Halk Temsilcileri ve Bölge Devlet Konseylerini için yapılan seçimdir. Yerel Seçimler, ilgili kanunlara göre yapılan Bölgesel (zonal), Woreda, Şehir, Belediye ve Kebele konseyleri için yapılan seçimdir. Ara Seçimler (By-elections) görevleri sona ermiş olan temsilcilerin ya da başka bir nedenden dolayı temsilcilerin geri çağırılmasıyla boşalan sandalyelerin tamamlanması amacıyla yapılan seçimdir. Yeniden Seçimler (Reelection) ise adayların eşit oy alması durumunda ya da hangisinin kazandığını belirlemenin imkânsız olduğu durumda yapılan seçimdir. Halk Oylaması (Referendum) bazı genel konularda halkın

Etiyopya’da benimsenen seçim sistemi, kazananın her şeyi kazandığı, çoğunluk esasına dayanan bir seçim sistemidir. Bu bağlamda iç savaş (1974-91) sonrası dönemde Etiyopya’daki seçim sistemi, azınlık gruplarını özellikle siyasi azınlıkları temsil etme konusunda yeterince başarılı olamamıştır.

Diğer taraftan, Etiyopya’da uygulanmakta olan basit çoğunluk seçim sistemi, yine de ideolojik olarak ya da coğrafi yerleşim açısından azınlık gruplarının betimsel (descriptive) temsil ilkesine de aykırıdır. Örneğin, Pitkin, (1967: 60-65)’in ifade ettiği gibi, betimsel temsil, oransal (nisbi temsil) seçim sistemi ile oldukça bağlantılıydı; betimsel (descriptive) temsil düşüncesini savunanlar, toplumun her kesiminin kendi benzerlikleri tarafından temsil edilmesi gerektiğini iddia etmektedirler. Bu düşünceye göre, kopya (temsilci) ile orijinal (halk) olan birbiriyle benzer olmalı, ya da başka bir deyişle temsilcilerin benzerlerini hiçbir çekince olmadan temsil etmesi savunulur. Fakat basit çoğunluk seçim sistemi, etnik ya da dini olarak toplumdaki egemen olan kesim ya da büyük grupların yanında yer almaktadır. Bu sistem, diğer mekanizmalar örneğin ABD’de kullanılmış olan “gerrymandering” (bir siyasi partinin çıkarlarına uygun düşecek şekilde ayarlamak (seçim bölgesini çizme) yoluyla düzeltilmezse, azınlıkların temsil sorunu ve oyların sandalyelere adil bir şekilde dönüştürülmesi sorununa çözüm bulmak için her zaman başarısız olmak durumundadır. Bu sebeple seçimlerde sürekli olarak bir egemen gruptaki partilerin seçilmesi etnik antagonizmi yaratabilir ve seçimler her derde deva olmaktan çok, çatışma kaynağı olabilir. Bu da son iki buçuk asır boyunca Etiyopya’nın siyasal hayatının bir parçası haline gelmiş durumdadır.

Bunu takiben, “nisbi temsil” seçim sisteminin benimsenmesini, derinden bölünmüş toplumlarda bazı yönlerden pratik bir çözüm olarak önerenler vardır (Lijphart, 2008; Norris, 2004). Etkili siyasi partilere sandalye paylaşımı durumundan, seçmen katılımı, çatışmaların azaltılması ya da barış inşası süreci gibi kriterler, seçim sistemi tercihinde önemli rol oynamaktadır. Bir seçimde partilerin almış oldukları oy oranları ile sandalyelerin dağılımı arasındaki orantısızlık derecesini ölçmek üzere “Gallagher Endeksi” olarak bilinen endeks oluşturulmuştur. Nitekim çoğunlukçu sistemlerde nisbi sistemlere göre endeks değerleri oldukça yüksek düzeylerde seyretmiştir. Diğer taraftan seçim sisteminin çoğunlukçu veya nispi temelde oluşturulması parti sistemini de doğrudan etkilemektedir. Çoğunlukçu sistemlerde parlamentoda temsil edilen parti sayısı daha az gerçekleşmekte, böylece sistemdeki parti sayısını ve temsili azaltıcı bir etki yapmaktadır. Örneğin, Duverger, (1959: 217), “basit çoğunlukçu tek oy sisteminin, iki partili sisteme dayanmakta, iki turlu oy ve nisbi temsil seçim sisteminin ise çok partili sisteme dönüşme eğiliminde olduğunu savunmuştur. Fakat bu görüşün aksine, bazı faktörlerden dolayı küçük partiler, çoğunlukçu ve nisbi seçim sistemlerinden hem olumlu hem de olumsuz biçimde etkilenebilirler. Aynı zamanda parlamentoda sandalye sahibi olabilirler. Duverger’in tesbitlerine ek olarak Norris, (2004: 82), de siyasi parti seçmenlerinin coğrafi dağılımı, oylama eşikleri, nisbi sistemlerde seçim bölgelerinin büyüklüğü, küçük partileri dışlamak ve dahil etmek için kullanılan partizan uygulamaların yanı sıra örneğin, “gerrymandering” gibi seçim bölgesini bir siyasi partinin çıkarlarına uygun düşecek şekilde ayarlamak aynı zamanda, toplumda büyük toplumsal bölünme türlerinin varlığı, seçimleri ve seçim sistemini etkileyen faktörler olarak kabul etmektedir. Basit çoğunlukçu seçim sisteminde destekçiler coğrafi olarak toplanmış olursa azınlıkların oy ve sandalye kazanması mümkün olabilmektedir. Bununla birlikte nisbi sistemlerde azınlık kesimlerin veya küçük partilerin sandalye kazanması mümkün olmayabilir. Seçim bölgelerinin küçük olması durumunda ve oylama eşiklerinin (seçim barajı) yüksek olması durumunda ise yine küçük partilerin sandalye kazanması garanti olmayacaktır. Fakat tüm yönleriyle bakıldığında nisbi seçim sistemi, basit çoğunluk seçim sistemine göre daha tercih edilebilir bir sistemdir.

Çok etnikli toplumlarda yönetilebilirlik ve temsilde adalet konusunda her zaman çelişkili varsayımlar bulunmaktadır. Kültürel, dinsel ve dilsel olarak bölünmüş toplumlar, nisbi temsile dayanan seçim sistemi ile temsili artırmaya ve temsilde adaleti sağlamaya çalışırken, çoğunluğu

tümü tarafından yapılan seçimdir. Ayrıca bakınız: (2/5-9),The Amended Electoral Law of Ethiopia Proclamation, Addis Ababa, 25th June, 2007, and Proclamation No. 532/2007).

elinde bulunduran ve iktidardaki hükümet ise uzun süre iktidarda kalma isteğiyle ya da mevcut seçim sisteminden faydalandığı için çoğunluk esasına dayanan seçim sistemini benimseme ya da devam ettirme yönünde mücadele edebilir. Bu gerçek nedeniyle, çoğunluk esasına dayanan seçim sistemi taraftarları, etkili bir hükümetten yana tutum takınabilirler. Aslında çoğunluk esasına dayanan seçim sistemi, tüm kesimleri temsil etmekten çok; güçlü ve karar alma kapasitesi yüksek bir hükümetin kurulmasını öncelikli görür. Daha da özelleştirmek gerekirse, basit çoğunluk seçim sistemi içerisinde “tek üyeli seçim bölgeleri” ve “tek ya da çok üye çoğunluk seçim bölgesinde” elde edilen parlamento çoğunluğuyla yönetim kapasitesi güçlü olan bir hükümet çıkma olasılığı daha da yüksektir. Ayrıca parlamento çoğunluğunu elinde bulunduran siyasi parti, küçük partilerle müzakerelere gerek kalmadan kendi politikalarını tavizsiz bir biçimde uygulama konusunda son derece ısrarcı olabilir. Sonuç olarak küçük partilerin adil bir şekilde temsil edilmesi, çoğunluk esasına dayanan seçim sistemlerine nazaran nisbi temsil seçim sistemlerinde mümkün olabilmektedir. Çünkü basit çoğunluk seçim sisteminde bir seçim bölgesi içinde tek bir sandalye için yarışan adaylardan oyların en çoğunu elde eden kazanmış olacaktır. Bu nedenle bu sistem, küçük partileri güçlendirmek yerine onları cezalandırıcı, “winner-takes-all” diye özetlenebilecek kazananın her şeyi kazandığı, kaybedenin ise tamamen yenildiği bir potansiyeli bünyesinde barındırmaktadır. Dolayısıyla çoğunluk esasına dayanan seçim sistemlerinin, nisbi sistemlere göre parti sistemini, partilerin sayısını, azaltıcı yönde bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, Lindberg (2005: 49-50) çoğunluk esasına dayanan seçim sisteminin, büyük olasılıkla sadece mecliste sandalye kazanan partilerin sayısını değil, aynı zamanda parlamentoya girmek (political office) için yarışan parti sayısını azaltabilecek risk taşıdığını belirtmiştir. {...} Bununla birlikte basit çoğunluk seçim sistemi kendi başına seçimi kazanma şansını düşük hisseden siyasi partilerin mevcut partilerle işbirliği yaparak blok oluşturmaları veya birlik kurma olasılığını artırabilir.

Seçimler ve seçim sistemleri ile ilgili seçmen katılımı konusuna esaslı olarak bakıldığında, bazı seçim sistemlerinin diğerlerinden daha düşük düzeyde bir seçmen katılımına neden olduğu dikkat çekmektedir. Bu durumda, Dahl’ın, belirttiği gibi, seçmenlerin seçimlere düşük düzeyde katılımı, demokrasiye ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Seçmenler mevcut siyasi yapıyı değiştiremeyecekleri yönündeki algılarından dolayı seçimlere katılmama yönünde davranışlar geliştirebilirler. Bu da demokratik siyasi yaşamı olumsuz bir biçimde etkilemektedir (Dahl’dan aktaran Rosma, 2007: 612). Bu açıdan bakıldığında genel olarak nisbi temsil sistemleri daha yüksek düzeyde bir katılım oranına ulaşabilmektedirler. Basit çoğunluk sistemlerinde ise, ulusal düzeyde tek bir partinin seçimleri kazanacağı kesin olmadığı durumda ve siyasi partilerin seçim sonuçlarının birbirine yakın düzeyde gerçekleşmesi beklentisi söz konusu ise seçmen katılımının daha yüksek bir düzeyde olması beklenebilir. Benzer şekilde, Lindberg, (2005: 47-60)’e göre, basit çoğunluğa dayanan seçim sistemi, çevre (periphery) seçmenleri dışlayıcı bir mantık ile oluşturulduğundan ortalama seçmenlerin katılımının düşük olmasına yol açabilir. Yeni demokrasilerde seçimleri kazanma şansı düşük olan küçük partilerin siyasi sisteme yabancılaşmasına ve siyasi sistemin dışına çıkarak sistemin meşruiyetinin sorgulanmasına yol açabilir. Fakat, çok kutuplu rekabet ve daha düşük etkin eşik, özellikle nisbi sistemlerde hem seçmenler hem de marjinal partiler tarafından yüksek katılımcı olabilir. Bununla birlikte Etiyopya çok etnikli bir ülke olmakla birlikte 1991 yılından bu yana tasarlanan ve uygulanmakta olan seçim sistemi Lijphart, (2008), tarafından önerilen özellikle bölünmüş toplumlarda etnik çatışmayı önlemeyi tavsiye eden ortaklıkçı (consociational) demokrasi modelinin temel özelliği olan din, mezhep arasındaki siyasi gücün paylaşılması düşüncesine dayanan 1943’ten beri Lübnan’da uygulanan confessionalism (dinsel paylaşım sistemi) olarak adlandırılan güç paylaşımı modeline de aykırı görünmektedir.

Ishiyama, (2009: 43) Etiyopya örneğinde, etnik olarak bölünmüş ülkelerde siyasi bir çözüm olarak alternatif oy sisteminin kullanımını önermiştir. Ishiyama, (2007: 10) Etiyopya üzerine yaptığı çalışmada, Etiyopya’da kullanılan seçim sistemi ile (Tek üye bölge veya blok çoğunluk sistemi) muhalefet partilerinin iyi performans gösterdikleri sonucuna ulaşmıştır. Basit çoğunluk sistemlerinde bir siyasi partinin seçmenleri belli bir coğrafyada yoğunlaşmış ise o seçim

bölgesinde o parti seçimde sandalye kazanabilir. Fakat o siyasi partinin seçmenleri coğrafi olarak dağınık olursa bir seçimde kaybetme riski yüksek olacaktır. Sonuç olarak, dar bölge çoğunluk sistemi, etnik şiddet ile tanınan yeni demokrasiler için, özellikle çatışma yönetimi bakımından oldukça zayıf kalan bir seçenektir. Çok partili siyasal hayata olumsuz etkileri de oldukça yüksektir. Düşük seçmen katılımı, önemli grupları temsil etme kapasitesini düşürür. Gerekli olan şey, ülkelerin belirli bir seçim sisteminin benimsenmesinden ve uygulanmasından önce o ülkenin durumunu yeniden incelemek gerekliliğidir. Aynı şekilde, Etiyopya seçim sisteminin avantaj ve dezavantajları da iyice değerlendirilmeli ve yeni, kapsayıcı bir seçim sistemi tasarlanmalıdır.

4.1. Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti'nde Azınlık Hakları ve Nisbi Seçim Sistemi

Bu çalışmada, terimin başka bir anlamı verilmemiş ise azınlık terimi, sadece sayısal olarak az olan grupları değil; aynı zamanda etnik, dini, ideolojik bakımdan dışlanmış ve siyasette eşit olarak temsil edilmekten yabancılaşmış olan kesimleri ve grupları da içermektedir. Herşeyden önce, Derg rejiminin 1991 yılında devrilmesinden sonra, Etiyopya'da bulunan seksenikiden fazla etnik grup, etnik temelde yeniden yapılandırılarak ve böylece uzun yıllardan beri varolduğu yönünde bir algı olan etnik gruplar arasındaki tarihsel eşitsizliğin giderilmesi amaçlanmıştır. Fakat 1994 yılındaki Etiyopya Federal Demokratik Cumhuriyeti Anayasasında yer alan etnik temelli federalizm düzenlemesi Etiyopya için bir çözüm olmaktan çok daha büyük zorluklar oluşturmuştur. Örneğin her etnik grup, çoğunlukta olduğu bölgede, bulunduğu bölgenin kendisine ait olduğunu iddia ederek, o bölge içinde yaşayan azınlıkları dışlayıcı ve onların sistemden zarar görmesine yol açmıştır. Azınlıkların dışlanması aynı zamanda 1994 Etiyopya anayasasının 54.maddesinde basit çoğunluk seçim sisteminin benimsenmesi ile de takviye edilmiştir. Bu nedenle, örneğin Etiyopya'da Harari ve Benishangul Gumuz bölgelerinde pek çok etnik grup bulunmakla birlikte, çoğunlukçu seçim sisteminin kullanılmasından dolayı bu bölgelerde çeşitli etnik grupların temsil edilememesi bakımından bir başarısızlık örneği sayılabilir. Basit çoğunluk seçim sistemi bu bölgelerde, yerel etnik gruplardan olmayan kesimlerin, siyasete katılım konusunda yabancılaşmasına neden olmuştur. Çünkü bu bölgelerde iktidar, bölgeye adını da veren kendilerini asıl olarak kabul eden etnik gruplara aittir. Bu da, Lijphart, (2008: 83)'ın, nispi seçim sisteminin federalizm düzenlemesi ile beraber, özellikle yüksek derecede bölünmüş ülkeler için kullanmanın tercih edilebilir ve faydalı olduğu yönündeki iddiasının tam karşısında olan bir uygulama niteliğindedir.

Soğuk savaşın sona ermesinin ardından, kimlik siyaseti yalnızca Etiyopya'da değil, aynı zamanda küresel ölçekte de yaygın hale gelmiştir. Hem 1991 geçiş tüzüğünde hem de 1994 anayasasında yer alan vurgular, kimlik siyasetinin Etiyopya siyasal hayatında giderek belirgin hale geldiğinin tescilli olarak değerlendirilebilir. Önceki devlet yapısından farklı olarak, 1994 Anayasası, Etiyopya'yı etnik temelde dokuz bölgeye (devlet) ve iki öz-yönetim kenti biçiminde yeniden yapılandırmıştır. Bu yeniden yapılandırma, Derg rejiminin son döneminde yapılan bazı değişiklikler dışında önceki idari sistemlere göre üniter yapıdan federal yapıya geçilmesi bakımında yeni bir gelişmedir.

1991'den itibaren başlayan Etiyopya'nın etnik federal bir biçimde yeniden düzenlenmesi, azınlık etnik gruplara oldukça çekici görünmüştür. Hatta nüfus olarak sayıca küçük olan etnik gruplar Etiyopya'nın tarihinde ulusal siyasi düzeyde her zamankinden çok daha az dışlanmış oldular. Şöyle ki 1994 Anayasası'ndan sonra ulusal düzeyde Etiyopya'da iki meclisli bir sistem kabul edilmiştir⁷. Millet Meclisi'nde (House of Peoples' Representatives), anayasal olarak

⁷ İki meclisten biri Senato (House of Federation)'dur. 1994/5 Etiyopya Anayasası'nın 61. maddesinin 1.fikrasına göre Senato, milletler, milliyetler ve halkların temsilcilerden oluşmaktadır. Anayasanın 61. maddenin 2.fikrasına göre, her millet, milliyet ve halkların en az tek bir senato üyesi tarafından temsil edilmesini benimsemiştir. Aynı zamanda her millet, milliyet ve halkların her 1 milyon nüfusun üstünde birden fazla senato üyesi tarafından temsil edilme hakkı da tanınmıştır. Anayasanın 61. maddenin 3.fikrasına göre, Senato üyeleri bölgesel yasama organı ya da meclis (State Councils) tarafından seçilecektir. Bölgesel yasama organı ya da meclis (State Councils) bu ulusal senato üyelerini

azınlıklara garanti edilen sandalyeler bulunmaktadır. Örneğin 1994 anayasanın 54. maddesinin 3. fıkrasına göre meclisteki milletvekili sayısı, nüfus, “Azınlık Milliyetler ve Halklar”ın özel temsil esasına göre, 550’yi aşmamalıdır, 550 sandalyenin de en az 20’si “Azınlık Milliyetler ve Halklar”a reserve edilmiştir. Fakat, bu sistem, siyasi azınlıkları içerecek şekilde dizayn edilmemiştir. Dolayısıyla bu düzenleme siyasi açıdan önemli grupları içermediği sürece, demokrasiyi tehlikeye atacak bir potansiyeli taşımaktadır. SIDA (2003)’ün bir öngörüsüne göre, etnik gruplar içindeki çok sayıdaki mesleki veya klan azınlıklar, devamlı olarak küçümsenmişler, dışlanmışlar ve zarar görmüşlerdir. Onların siyasi temsili ise geniş etnik grup tarafından yapılmaktadır. Bu şekilde dışlanmış ve hor görülen gruplar (genellikle zanaatkar veya avcılar) ve birçok çeşitli etnik grup örnek olarak gösterilebilir. Ayrıca etnik federalizm etkisiyle beraber bu kesimler ayrı olarak temsil edilmek için dilekçe ile yetkili makamlara başvurumaktadırlar. Bu kesimler diğer gruplarla birlikte karışık bir biçimde yaşadıkları için “basit çoğunluk seçim sisteminde temsil edilebilmeleri hiç olası değildir ve büyük ölçüde yerel sosyo-politik alandan dışlanmaktadır. Bu bağlamda Etiyopya’da uygulanmakta olan basit çoğunluk sistemi siyasal grupların temsil edilmesi konusunda başarısız görünmektedir.

Etiyopya Federal devlet sisteminde, kimi etnik gruplar belirli bölgelerde çoğunluk oluşturmalarına karşın, birçok bölgede etnik topluluklar karışık halde yaşamaktadırlar. Dolayısıyla bölgeler düzeyinde dahi mutlak bir homojenlikten söz etmek mümkün değildir. Örneğin, dokuz bölgeden biri olan Güney Milletleri, Milliyetleri ve Halk Devleti, elli altıdan fazla etnik gruptan oluşmaktadır. Hatta Oromiya bölgesinde yıllardır yerleşmiş Amhara kökenli vatandaşlar yaşamakta ve aynı zamanda Amhara bölgesinde de diğer gruplardan insanlar yaşamaktadır. Yani bu etnik yapıya dayalı bölge sınırlandırması, bazı azınlıkların kendi yaşadıkları yerde çoğunluk olan kesimlerin politikası yüzünden kendilerini dışlanmış gibi hissetmelerine neden olmuştur. Bu durumu, azınlıkları dışlayıcı doğası ile bilinen seçim sistemi olan basit çoğunlukçu seçim sistemi daha da derinleştirip keskinleştirmiştir. Bu durum her zaman için azınlıkların hemen hiçbir şey kazanmadan, çoğunluk hâkimiyeti ile kesinleşmiş seçim sonucunu garanti etmesi anlamına gelir. Benzer şekilde, ideolojik açıdan azınlık kavramına bakıldığında da bu seçim sisteminde iktidardaki mevcut partiye karşı kendi siyasi görüşünü savunan birçok siyasi parti seçim kazanma fırsatı bulamamakla karşı karşıya kalabilecektir. Örneğin, Dessalegn (2013: 78), Etiyopya’nın federalizm düzenlemesini dağınık bir şekilde yerleşmiş, sayısal olarak küçük olan grupların temsiliyi sağlaması yönünden başarısız olduğunu göstermiştir. Dolayısıyla federalizm, bölgesel düzeyde mevcut etnik federal yapıda farklı etnik grupların, özellikle azınlıkların güçlendirilmesi açısından ciddi bir soru işareti oluşturmaktadır. Dolayısıyla Etiyopya’da, her bölgede her yönüyle homojen etnik grup yoktur. Bu sebeple bölgesel düzeyde dominant (baskın) gruplar, bölgeyi grubun kendi mülkü olarak görmektedirler ve böylece diğer etnik grupların siyasi özlemlerini tehdit ederek aynı zamanda siyasi dışlanma sonucu ortaya çıkabilecektir.

Bununla birlikte, Lijphart, (2008: 85), bölünmüş toplumlarda, tüm grupların, sadece bakanlar kurulu ve parlamentolarda temsil edilmesi değil, aynı zamanda kamu hizmeti verilen, yargı, polis ve askeri alanlarda da olması gerektiğini savunmaktadır. Bu amaçla temsil, etnik veya dini kotaların tesis edilmesi ile gerçekleştirilebilir. Ancak bunlar mutlaka katı bir biçimde olmak zorunda değildir. Örneğin, belirli bir gruba tam yüzde yirmi temsil verilmesi yerine, bölgesinde daha esnek bir kural ile yüzde 15-25 arasında, bir hedef belirtilmesi daha iyi olabilir. Ayrıca, siyasal makamlar için yarışan adaylar için dil şartını zorunlu kılmak; diğer bölgelerde yerleşmiş olan ve yerli olmayan grupların temsil edilme durumunu daha da olanaksızlaştırabilir. Dil şartının olması, siyasi konularda vatandaşların aktif olarak anayasal hakları olan siyasal süreçlere katılım bağlamında seçme, seçilme haklarına aykırı olarak görülebilir. Örneğin, 1994 Etiyopya

seçebilir ya da bunlar doğrudan halk tarafından seçilirler. Diğer meclis, Millet Meclisi, (House of Peoples’ Representatives) 1994/5Anayasanın 54. Maddesinin 1. Fıkrasına göre, Millet Meclisi üyeleri beş yıllık bir dönem için genel oy hakkı temelinde ve gizli oylamayla yapılan doğrudan, serbest ve adil seçimler yoluyla halk tarafından seçilirler. Yine, aynı maddenin 2. Fıkrasına göre ise Millet Meclisi üyeleri her seçim bölgesindeki adaylardan oyların çoğunluğunu ele edenler arasından seçilmiş olurlar.

anayasasının 38.maddesinin 1.fikrasında, “Her Etiyopya vatandaşı, renk, ırk, ulus, milliyet, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler ya da başka durumuna göre herhangi bir ayrımcılık yapılmaksızın, aşağıdaki haklara sahiptir”. Bunlar, 38 (1,c), oy kullanma ve hükümetin herhangi bir düzeyinde herhangi bir makamı için periyodik olarak yapılan seçimler, genel ve eşit oy hakkına dayanacak ve seçmen iradesinin özgürce ifadesi olarak gizli oyla yapılır. Fakat Etiyopya’da bölgesel düzeyde yapılan seçimler yukarıda belirtilen bazı ilkelere aykırılık taşımaktadır. Ayrıca, Etiyopya Seçim Kanunu⁸’nun, 45. Maddesinin 1.fikrası aday olmak için dili bir koşul olarak koymuştur. Aday olma yeterliliği için şartlar şunlardır: a) Etiyopyalı olmak; b) Aday olarak yarışmak istediği bölgede kullanılan dili biliyorsa, aday, seçme ve seçilme hakkından mahrum bırakılmaz. Ne yazık ki, bu durum yerli olanlara öncelik vererek, bu kesim dışındakileri dışarıda bırakarak, diğerlerini kendi ülkelerinde ikinci sınıf vatandaş düzeyine düşürebilir. Bu bağlamda, Dessalegn, (2013), kendi etnik kimliklerinin adını taşıyan bölgeler dışındaki bölgelerde diğer etnik gruplarla karışık olarak bir arada bulunan, özellikle yerli olmayan toplulukların siyasal temsili için çoğunlukçu seçim sisteminin eksikliğini önlemek adına nisbi (oransal) seçim sisteminin benimsenmesinin önemli ve yararlı olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca, sayıca az olan yerli grupların diğer gruplara üstünlük sağlayarak onlara hâkim olabileceklerini de ifade etmiştir. Örneğin, sayısal büyüklüğüne bakılmaksızın Harari bölgesi, Gambela bölgesi ve Benishangul-Gumuz bölgesinde, hiçbir grup baskın bir biçimde çoğunlukta olmamasına rağmen yerli olarak kabul edilen gruplar siyasal hâkimiyeti elde etmişler ve bu da basit çoğunluk seçim sisteminin kullanılmasıyla birlikte, özellikle temsilin oransallığı konusunda bir eksiklik ortaya çıkarmıştır. Tablo:2’de görüldüğü gibi, belirtilen üç bölgede farklı grupların bulunmasına rağmen, bölgelerin siyasal olarak yönetme hakkı bölgenin adı ile adlandırılan etnik gruplara verilmiştir. Diğer gruplar ise temsil edilememektedir. Dolayısıyla böyle bir durumda, basit çoğunluk seçim sisteminin temsilde adalet ve eşitlik konusunda önemli bir eksiklik taşıdığını söyleyebiliriz. Ayrıca, bu sistem, Etiyopyalı vatandaşların eşitlik temelinde siyasal katılımını küçümseyerek ve siyasal katılımı bölgesel olarak sınırlandırmış, orada yaşayan gruplardan seçimlerde sayıca nisbeten çok olan grupların daima kazanmasını ve aynı zamanda azınlıkların sürekli olarak kaybetmesine neden olmuştur.

Tablo 2. Harari, Gambela ve Benishangul/Gumuz Bölgelerinde Etnik Çeşitlilik

Harari Bölgesi Etnik Gruplar	%	Gambela Bölgesi Etnik Gruplar	%	Benishangul-Gumuz Bölgesi Etnik Gruplar	%
Oromo	56.41	Nuer	46.66	Berta	25.41
Amhara	22.77	Anuak	21.16	Amhara	21.69
Harari	8.65	Mezhenger	4.00	Gumuz	20.88
Gurage	4.34	Kafficho	5.04	Oromo	13.55
Somali	3.87	Shakacho	2.27	Shinasha	7.73
Tigray	1.53	Amhara	8.42	Agaw-Awi	4.22
Argobba	1.26	Oromo	4.83	Diğer	6.52
Diğer	1.17	Kambaata	1.44		
		Tigray	1.32		
		Diğer	4.86		

Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Harari_Region, gambela, https://en.wikipedia.org/wiki/benishangulgumuz_Region,2015 https://en.wikipedia.org/wiki/Harari_Region,2015

4.2. Etiyopya’da Çoğunluk Esasına Dayanan Seçim Sistemi ve Barış İnşa Süreci

Birçok yazar tarafından ortaya konduğu gibi, çoğunluk esasına dayanan seçim sistemi, çoğunluk egemenliğinin ve gücünün merkezileşmesi, azınlık grupların iktidardan dışlanması ve

⁸ 2007 tarihli 532 sayılı Etiyopya Seçim Kanunu

siyasal parti sayısını azaltıcı⁹ özellikler ile karakterize edilir (Lijphart, 2008; Duverger, 1959). Böyle bir sistem meşruiyet temelini yitirme tehlikesiyle karşı karşıya kalacağından ayrımcılığa uğrayan grupların taleplerini iletmek için mevcut siyasal sistemin meşru kabul etmediği çeşitli yasadışı yolları kullanmaya yönelmesi kaçınılmaz hale gelebilir. Dolayısıyla ülkenin siyasal istikrarının ve daha da ileri giderek siyasal sistemin meşruiyetinin tehlikeye girmesi riski artabilir. Bu duruma, 1974 ve 1991 yıllarındaki Etiyopya’da yaşanan darbeleri örnek olarak vermek mümkündür. Böylesi durumların, sadece Etiyopya’da değil; aynı zamanda dünyada da pek çok örneğinin bulunduğunu da belirtmek mümkündür.

Peleg, (2004)’e göre, etnik olarak bölünmüş toplumlarda, siyasal rejimler genel olarak, belirli bir etnik siyasi karakteri hegemonik kılmayı, sürdürmeyi ve hatta derinleştirmeyi hedeflerler. Peleg (2004)’ e göre, hegemonik etnik düzeni benimsemiş ve bu perspektifinden bakan çok sayıda etnik grubu içinde barındıran ve bu anlamda bölünmüş devletlerde, tüm bireyleri ve toplumsal olarak tüm grupları içerecek ve kapsayıcı bir siyasi model benimsenememiştir. Bu anlayıştaki devletlerde bir etnik grubun hâkimiyetini korumak, sürdürmek ve geliştirmek adına dışlayıcı modeller tasarlandığını belirtmiştir. Dışlayıcı varyantta, devlet, sadece egemenliğini kurmak için bir araç olarak sayılır ve gerçek demokrasi sözde kalır. Ancak böylesi bir eğilim, hem siyasetin uzun vadeli istikrarı açısından hem de kurumların demokratikleşmesi açısından oldukça ciddi sorunlar ortaya çıkarabilir. Ayrıca, sayıları ne olursa olsun, etnik azınlıkların ya da grupların siyaseten dışlanması veya dâhil edilmesi, tasarlanan seçim sistemi ile pekiştirilebilir. Bu bağlamda, çoğunluk esasına dayanan sistemin birçok toplumsal bölünmenin varlığına rağmen hegemonik devlet oluşumuna yakın bir sistem olduğu tahmin edilebilir. Kühne (2010)’ye göre, seçimler sadece başarılı bir demokratikleşme ve barış koruma misyonunun çıkışı ile eş anlamlı olmaktan çok; uzun ve zorlu bir sürece bir ilk adım olarak kabul edilmektedir. Çünkü bazı durumlarda Angola ve Liberya¹⁰ örneğinde olduğu gibi seçimler, daha fazla istikrarsızlık ortaya çıkarabilir ve savaş olasılığını artırabilir. Bu bağlamda, genel olarak Anglo-sakson ülkelerde popüler olan basit çoğunluk seçim sistemi bölünmüş toplumlar için son derece tehlikeli bir durum oluşturabilir. Yani, bu sistem kolayca, etnik ve dini bölünmeleri sıfır toplamlı bir oyuna dönüştürebilir. Aynı zamanda, dinsel veya etnik temele dayalı gruplar, seçimleri kazanamazlarsa siyasal faaliyetlerden ve çıkarlardan dışlanmış olduklarını hissedebilirler. Bunun sonucunda, şiddet ve iç savaş riski yüksek bir olasılık olarak belirebilecektir. Tersine, nisbi temsile dayanan seçim sistemi böyle bir olasılığı azaltabilir (Kühne, 2010: 3-5). Sonuç olarak, genelleme yapılacak olursa çoğunluk esasına dayanan seçim sistemlerinin bölünmüş toplumlarda uygulanmasının; güç paylaşımı ya da ortaklıkçı (consociational) modele göre tercih edilmesi daha sorunludur. Ayrıca güç paylaşımı yaklaşımı nisbi (orantılı) seçim sistemi ile gerçekleştirilebilir. Böylece azınlıklar, egemen grupların baskısından ve tahakkümünden korunabilirler. Ayrıca, çoğunlukçu model çatışmadan bir çıkış yolu olmak bir yana ayrımcılıktan acı çeken grupları şiddet eylemlerine yönlendirebilir. Bu anlamda, güç paylaşımı formülü bölünmüş toplumlar için bir çözüm olarak önerilebilir ve çoğunluğun hâkimiyetine dayalı hegemonik modellere nazaran barış inşası için daha fazla kullanışlı ve başarılı olabilir.

⁹ Bununla birlikte Etiyopya’da uygulanan çoğunlukçu seçim sistemi, siyasal partilerin sayısını azaltıcı bir etkide bulunmamıştır. Tablo: 2 ve 3’te görüldüğü gibi, Etiyopya’da pekçok siyasal parti bulunmaktadır. Ancak parlamentoya sınırlı sayıda parti girebilmektedir. Etkili siyasal parti sayısı ise azdır.

¹⁰1992 yılında Angola’da hem Başkan hem de Millet Meclisi için bir seçim yapılmıştır. Bu seçim onyediy yıl süren iç savaşı sona erdirmek için yapılan ilk çok partili seçimlerdir. İktidardaki Angola Kurtuluş Halk Hareketi (People’s Movement for the Liberation of Angola- MPLA) seçimleri kazanmış, ancak sekiz muhalefet partisi, özellikle “Angola’nın Tamamen Bağımsızlığı için Ulusal Birlik” (National Union for the Total Independence of Angola- UNITA), seçim sonuçlarını reddetmiş ve savaşı hemen başlatmıştır. Aynı şekilde, Liberya’da başkanlık, Temsilciler Meclisi ve Senato için seçimler yapılmıştır. Bu seçimlerde, asi lider Charles Taylor ve onun “Ulusal Vatansız Parti”si (National Patriotic Party- NPP) seçimleri kazanmıştır. Fakat bu seçim halkın gözünde C.Taylor’un seçimleri kaybetmesi durumunda ülkenin yeniden bir iç savaşa sürüklenebileceği korkusunu da yerleştirmiştir.

5. SEÇİM SİSTEMLERİNİN ETİYOPYA'NIN GELECEKTEKİ SİYASAL HAYATINA OLASI ETKİLERİ

Genel olarak çoğulcu demokrasinin, çoğunlukçu demokrasiye karşı bir alternatif model olarak ortaya çıktığını vurgulamak ilk başta önemlidir. Lijphart, (1999: 143)'a göre çoğunlukçu demokrasi, tek üye (dar bölge) seçim sistemi ve diğer çoğunlukçuluğu esas alan seçim sistemlerinin yanı sıra diğer siyasi mekanizmaları da kullanarak siyasal sistemi çoğunlukçu esasta şekillendirir. Bunun aksine, çoğulcu (consensus democracy), nisbi temsile dayanan seçim sisteminin türlerini ve çoğunlukçuluğun karşıtı mekanizmaları kullanır. Örneğin, basit çoğunluk seçim sistemi ya da çoğunlukçu dar bölge seçim sistemi, bir partinin seçimde kazanması ve ötekilerin kaybetmesiyle egemen grupların üstünlük kurmalarını destekleyip hatta sağlarken, küçük partilerin temsil edilememesine yol açabilir. Fakat nisbi seçim sistemi, bazı kesimleri adaletsiz bir biçimde aldığı oy oranından daha fazla temsil eden diğer kesimleri dışlayan çoğunlukçu sisteme göre, hem azınlıkları hem de çoğunluğu daha adaletli bir şekilde temsil edebilme kapasitesine sahiptir.

Her ülke için, kesin olarak kabul edilmiş, en iyisi denilebilecek ideal bir seçim sistemi yoktur. Ancak her ülkenin sosyolojik, kültürel ve tarihsel özellikleri göz önünde bulundurularak, en iyi olabilmeye yakın bir seçim sistemi oluşturulabilir. Örneğin, Hix, vd. (2010: 20) mükemmel hiçbir seçim sisteminin olmadığını belirterek, bir seçim sisteminin tercih edilmesinde şu hedefleri dengeleyecek şekilde bunlara dayanmasının önemli olduğunu ileri sürmektedirler: a) Parlatmentonun temsili ve hükümet sorumluluğu, b) Siyasetçilerin sorumluluğu ve parti uyumu/bağlılık. Bu iki temel unsur diğer değişkenler ile beraber belirli bir sistemin tercih edilmesinde büyük bir etkiye sahip olabilir. Bu nedenle, hükümet istikrarının hayata geçirilmesi gerektiği durumda ise, çoğunlukçu seçim sistemleri benimsenebilir. Fakat öncelikle temsil edilme sorununa önem veriliyorsa, oransal sistemin benimsenmesi gerekecektir. Bunun önemli bir sebebi, hem çoğulcu hem de nisbi (oransal) sistemlerin alt-sınıflandırmalarında, farklı sistemlerin aynı zamanda farklı etkiler getirmesidir. Daha önce de belirtildiği gibi, Etiyopya'da çoğunluk esasına dayanan seçim sistemi demokratik boşluğu doldurma konusunda başarılı olamamış, demokrasinin temeli olan eşitlik kavramını tam olarak kuramamıştır. Etiyopya'da seçilme hakkı yerel dilleri konuşma yeteneğine sahip olan etnik kökenlere tanınarak sınırlandırılma yoluna gidilmiştir. Dolayısıyla, oransal (nisbi) sistem, çok etnikli devletlerde, azınlıkların daha iyi, kapsayıcı temsil edilmesini ve demokrasinin hayata geçirilmesi hedefini sağlaması bakımından çoğunlukçu sistemden daha tercih edilebilir bir sistemdir. Fakat belirtmek gerekir ki tüm nisbi sistemler, aynı zamanda aynı faydayı getiremeyebilirler.

5.1. Çoğunluk Esasına Dayanan Seçim Sisteminin Etiyopya Siyasetine Etkisi

Çoğunluk esasına dayanan sistemlerde çok sayıda sandalye tahsisi yöntemi bulunmasına rağmen, genel olarak sıfır toplamlı oyun prensibine dayanarak sandalyeler dağıtılmaktadır. Çoğunluk esasına dayanan sistemler aynı zamanda çok partili parti sistemi, seçmen katılım oranı, azınlık temsili ve benzeri konularda olumsuz bir etkiye sahiptir.

Çeşitli çoğunluk esasına dayanan seçim sistemleri bulunmaktadır. Çoğunluk esasına dayanan seçim sistemlerinden biri, Basit Çoğunluk seçim sistemidir. Bu seçim sistemi, dünyada halen uygulanmakta olan en eski ve basit seçim sistemidir. Bu sistemde, bir partiye veya adaya gereken şey, sadece diğer adaylardan daha fazla oy almasıdır. Bununla birlikte, Reynolds vd. (2005)'e göre, Basit Çoğunluk seçim sistemi, çeşitli güçlü ve zayıf noktaları içermektedir. Bu sistemin iyi tarafı, basitliği ve temsilcilerin sorumlu tutulmasının yanı sıra, geniş tabanlı siyasal partilerin kurulması için avantajlı olmasıdır. Yani, etnik açıdan bölünmüş toplumlarda bu sistem, siyasal partileri geniş tabanlı olmak ya da farklı mezhepten gelenlerin bir araya gelmesini sağlayarak siyasal partilerin geniş tabanlı olarak kurulmasını teşvik edebilir. Örneğin, Malezya'da Barisan Nasional (milliyetçi cephe) hükümeti çeşitli etnik gruplara, yani Malay, Çin ve Hint adaylara yer vermiştir. Bu sistem aynı zamanda coğrafi olarak yoğunlaşmış olmadıkça aşırılık taraftarı olan siyasal partileri dışlayıcı bir araç olabilir. Aynı zamanda seçim bölgeleri ile temsilcileri arasındaki bağlantıları da güçlendirebilir. Aksine, bu sistemin zayıf tarafı, küçük siyasal partileri ve azınlıkları adil bir

biçimde temsil edememesidir. Yine de klan, etnik köken ya da bölgeye dayalı siyasal partilerin gelişmesini teşvik edebilir. Burada, bölge halkının çoğunluğu çekici siyasal platform ve siyasal kampanyalara dayalı olarak, başkalarını dışlayıcı ve düşmanca tutumları benimseyebilirler. Büyük toplumsal grupların bölgesel olarak belli bir yerde toplanmış olması örneğin Malawi ve Kenya gibi Afrika ülkelerinde olduğu gibi sürekli bir siyasal sorun oluşturabilir. Aynı zamanda, seçimi kaybeden siyasal partiler temsil edilemeyeceklerinden aldıkları oylar da geçersiz hale gelmiş olur.

Çoğunluk esasına dayanan seçim sistemin ikinci türü ise, Blok Oy (block vote) seçim sistemidir. Bu sistem tek turda en az fazla oyu alan adayın seçilmesini hedefler. Ancak bir seçim bölgesinde birden çok kişi seçilebilir (Buran, 2005; Bilgin, 2013). Bu sistem birden fazla temsilcinin seçilmesinden dolayı nisbi seçim sistemine benzemektedir. Fakat uygulama bakımından ondan farklıdır. Örneğin nisbi temsilde partiler oy oranlarına göre belirli bir formül kullanılarak bir seçim bölgesinde temsiliyet kazanırken, Blok oy sisteminde bir bölgede en çok oyu alan parti, seçim bölgesinin tüm temsilciliklerini kazanır (Norris, 2004; Bilgin, 2013). Bu sistem Asya ve Orta Doğu'nun bazı bölgelerinde kullanılmaktadır (Reilly, 2001). Ayrıca, bu sistemde herhangi bir kota sistemi veya sıralama yöntemi yoktur. Blok Oy sisteminin avantajı, genellikle seçmenlere tek adaylara oy verme yeteneğini kazandırması ve aynı zamanda, basit çoğunluk seçim sistemi ile karşılaştırıldığında partilerin rolünü artırmasıdır. Bu sistemin zayıf tarafı ise, öngörülemez ve istenmeyen seçim sonuçlarını ortaya çıkarabilmesidir. Örneğin, seçmenler tek bir partinin adayları için tüm oyları vermiş olduğunda, bu sistem; basit çoğunluk seçim sistemi gibi aynı sorunla karşılaşabilecektir. Dolayısıyla bu sistem bir partinin kazanması ve diğerlerinin kaybetmesine yol açabilir.

Üçüncü tür ise Parti Blok Oy (party block vote)'dur. Basit çoğunluk seçim sisteminden farklı olarak, çok üye bölge bir seçim sistemi türüdür. Seçmenler, tek bir oya sahiptir ve bireylerden değil, adayların parti listeleri arasından seçilirler. Bir seçim bölgesinde, en çok oyu alan parti, tüm sandalyeleri kazanmış olur ve partinin listesindeki adaylarının tümü seçilir. Kamerun, Çad, Cibuti ve Singapur gibi ülkeler, bu sistemi kullanmaktadır¹¹. Bu sistemin kullanımının kolay olması ve azınlık grupların temsil edilmesini sağlaması önemli yararlarındandır. Bu sistemde, partiler farklı etnik kesimlerden gelenleri listelerine koyarak seçilmelerini sağlayabilirler. Fakat Parti Blok Oy'unda birtakım dezavantajları vardır. Özellikle tek parti, oyların salt çoğunluğu ile seçilmiş olursa, son derece orantısız sonuçlar doğurabilir. Aynı şekilde, bu sistemde tek parti tüm oyları alırsa, farklı ideolojiye sahip olan partilerin temsil edilmesinde başarısız olabilir.

Dördüncü tür ise, Alternatif Oy (Alternative Vote)'dur. Bu sistemde, seçmenler adayların sıralanmasıyla en çok istediklerini birinci sırada ve ikinci sırada işaretleyerek oy kullanırlar. Bu sistem, bir yarıyla basit çoğunluk sistemine ve mutlak çoğunluk sistemine benzemekle birlikte bir yarıyla da onlardan farklılaşmaktadır. Basit çoğunluk sisteminden farkı, seçmenlere adaylara göre sıralama hakkı vermesi ve adayların kazanması için en az yüzde %50'den fazla oy almalarının gerekmesidir. Ayrıca mutlak çoğunluk sisteminden farkı ise, tek turda yapılmasıdır. Yani, adaylar ilk turda kazanmamış olursa, sıralanmış oyların yeniden transfer yapılarak birisi kazanıncaya kadar devam eder (Griffith-Traversy, 2002; Norris, 2004; Bilgin, 2013). Norris, (2004)'e göre, bu sistem Avustralya'da yaygın olarak tercihli oy olarak bilinmektedir ve 1919 yılında Avustralya federal seçimleri için benimsenmiştir. Tek aktarılmaz oy, Tazmanya dışındaki tüm eyaletlerde kullanılmaktadır. Bu sistemin güçlü tarafı, diğer seçimde kaybeden partilerden oyların aktarılması yoluyla boşa giden oyların azaltılabilmesi ve sonuçta farklı çıkarların biraraya gelip temsil edilmesi için yardımcı olabilir. Ne yazık ki, bu sistemin karmaşık olması önemli bir zayıflığıdır; yani, yüksek düzeyde okuma-yazma bilmeyen halklara sahip ülkelerde başarılı olabilmesi oldukça güç görünmektedir.

Beşincisi, Mutlak Çoğunluk (Salt Çoğunluk) sistemlerinde, genellikle adayların ilk turda oyların yarısından, yani yüzde %50'den fazlasını alması gerekir. İlk turda oyların çoğunluğunu tek

¹¹ <http://aceproject.org/ace-en/topics/es/esd/esd01/esd01c/default,2015>

bir aday alamazsa, seçim birinci turda en çok oy alan iki veya daha fazla aday veya adaylar ya da parti ikinci tura girer ve bu turda adaylardan en çok oy alan seçimleri kazanmış sayılır. Mutlak çoğunluk, basit çoğunluğa göre seçmenlerin eğilimlerini daha doğru bir biçimde yansıtır. Çünkü seçilebilmek için, kullanılan oyların yarısından bir fazlasını almak gerekir. Fransa, bu seçim sistemini uygulayan klasik örneklerden biridir (Bilgin, 2013; Norris, 2004: 48-49). Bu sistemin güçlü tarafı, seçmenlere ilk kez seçtikleri adaya ikinci bir şans vermesi ya da birinci ve ikinci tur arasında fikirlerini değiştirme imkanı da sağlamasıdır. Bu sistem partiler arasında pazarlık sağlayarak siyasal sistemde bir dengeleme olasılığını artırabilir. Bu sistemde salt çoğunluğu sağlamak adına ikinci kez seçim yapılması ekonomik yönden ciddi bir maliyet oluşturmaktadır. Bu sistem, seçime katılım oranlarını azaltıcı etkiye de sahiptir. Bu nedenle bu sistemi benimserken ekonomik yönden iyi bir durumda olmak da gereklidir.

Son olarak, Tamamlayıcı oy (supplementary vote) sistemi de, Alternatif oy ve mutlak çoğunluk, sistemlerinin bazı ortak karakteristik özelliklerini taşır. Fakat bu sistem farklı mekanizmalar kullanır. Eğer hiçbir aday ilk tercihi oyların çoğunluğunu alamazsa, seçimde yarışan en yüksek iki oy alan parti hariç, tüm adayları ortadan kaldırarak, seçmenlerin tercihi göre sıralanmış oyları dağıtarak bir partinin yüzde %50'den fazla oy alıncaya kadar devam ederek kazananı belirlemeye çalışır. Günümüzde başkanlık seçimleri için ulusal düzeyde sadece Sri Lanka'da kullanılmaktadır (Reilly, 2001: 16).

Sonuç olarak çoğunlukçu esasa dayanan seçim sistemlerinin Etiyopya örneğinde uygulanmasının çok çeşitli zorluklar ile karşılaşabileceği ve çeşitli sorunlara yol açabileceği değerlendirilebilir. Din, dil, ırk, ideoloji ve diğer unsurlara dayalı olarak bölünmüş toplumlardan biri olan Etiyopya için “basit çoğunluk” seçim sistemi, “blok oy” ve “parti blok oy” sistemleri birtakım farklılıklar taşıyorsa da kazananın her şeyi kazandığı kaybedenin ise her şeyi kaybettiği bir sistem oluşturarak bölünmüş toplumsal yapıda uzlaşma ve birarada yaşamayı tehdit edebilir. Alternatif oy sistemi basit çoğunluk sistemine ve mutlak çoğunluk sistemine benzemekle birlikte çeşitli yönlerden diğerlerinden ayrılır. Ancak “alternatif oy” sisteminin karmaşık olması ve Etiyopya'da okuma yazma bilme oranının %49.1¹², gibi oldukça düşük bir oranda bulunması, Etiyopya'da bu sistemin uygulanmasını oldukça güçleştirmektedir. Mutlak çoğunluk (Salt Çoğunluk) sistemi siyasal partiler arasında pazarlık sağlayarak siyasal sistemde bir dengeleme olasılığını artırmakla birlikte salt çoğunluğu sağlamak adına ikinci kez seçim yapılması ekonomik yönden ciddi bir maliyet oluşturmaktadır. Bu nedenle bu sistemi benimserken ülkenin ekonomik yönden iyi bir durumda olması da gereklidir. Dolayısıyla Etiyopya gibi ekonomik bakımdan az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere tavsiye etmek mümkün değildir. Son olarak “tamamlayıcı oy” sistemi, seçmenlere en azından yakın bir siyasi görüşe sahip partilere verilecek oyların paylaşılmasına izin verse bile sonuçta her partinin oylara göre parlamentoda sandalye kazanma şansını yine de kapatmış görünmektedir ve descriptive (betimsel) temsil prensibine de aykırı görünmektedir. Böylece bu sistem de, etnik, din ve dil açısından bölünmüş ülke olan Etiyopya için tehlikeli olabilir.

5.2. Nisbi Temsil Esasına Dayanan Seçim Sistemlerinin Etiyopya Siyasetine Etkisi

Nisbi temsile dayanan seçim sistemleri, Etiyopya'nın gelecekteki siyasal hayatını nasıl şekillendirebilir? Bu soruyu yanıtlamak için, nisbi temsil esasına dayanan seçim sistemlerinin türlerini incelemek gereklidir. Nisbi temsil esasına dayanan seçim sistemi türlerinden birincisi “Liste Usülü Nisbi Temsil Sistemidir”. Bu seçim sistemi genel olarak kapalı ve açık liste usulü olarak uygulanmaktadır. Kapalı usulde seçmenler listenin tamamını onaylar ve reddederler. Fakat açık liste usulünde seçmenler adaylar arasında tercih yapabilirler. İspanya, Hollanda, İtalya ve Türkiye'de kapalı liste usulü uygulanmaktayken, Belçika, Finlandiya, Estonya, İsveç ve Yunanistan gibi ülkelerde seçmenlerin aynı partinin adayları arasında sıralama ve tercih yapma hakkı vardır (Buran, 2005; Bilgin, 2013: 155). Aynı şekilde, bu sistem oyları dağıtmak için “En

¹² CIA Report 2015, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/et.html>

Büyük Bakiye (largest remainder)” ve “En Yüksek Ortalama (highest average)” formülü yöntemi ile hesaplanmaktadır. Bu sistem, bazı açılardan takdir edilirken, başka yönlerden ise birtakım eleştirilere maruz kalmıştır. Bu sistemin olumlu yönü seçilecek olan temsilcilerin azınlık kültürlerine yakın olanlar arasından seçilme yeteneği, kadın temsilcilerin seçilmesini teşvik etmesi olarak belirtilebilir. Aksine, bu sistem yasama organları ve seçim bölgeleri arasındaki ilişkiyi sorumsuz bırakabilir. Özellikle İsrail veya Namibya gibi tek ulusal seçim bölgesi kullanılıyorsa, seçmenlerin özgürlüğünü tehlikeye atabilir. Dolayısıyla, “Liste Usülü Nisbi Temsil Seçim Sistemi”nin Etiyopya’da uygulanması böylesi sıkıntıları gideremeyeceği ve sorunların daha da artmasına neden olabileceğinden tercih edilmesi pek uygun olmayacaktır. İkincisi ise, “Aktarılabilir Tek Oy (single transferable vote) Sistemidir”. Bu sistemde seçmenler, geniş seçim bölgesinde adayları oy pusulasında tercih sırasına göre sıralayarak belirlerler. Seçim bölgesinden seçilecek villetvekili sayısı ile bölgede kullanılan toplam oy sayısı orantılandırılarak bir seçilme kotası oluşturulur. Seçilme kotasını geçen aday parlamentoya girmeye hak kazanmış olur. Aday seçilme kotasının üstünde oy alırsa, bu oylar ikinci tercihlere bakılarak diğer adaylara aktarılır. Seçmen kotasına ulaşan başka aday hala olmazsa en az oyu alan adayın oyları bu adaya ilk sırada oy vermiş olanların ikinci tercihlerine göre dağıtılır. Böylece seçim bölgesinin parlamenetodaki sandalyeleri doldurulana kadar işlemler tekrarlanır. Ulusal düzeyde, bu sistem İrlanda, Malta, Avustralya senatosu seçimlerinde kullanılmaktadır. Bu sistemin güçlü tarafı; kullanılan oyları orantılı olarak adil bir şekilde dağıtılmasıdır. Ayrıca bu sistem seçmenler ile temsilcileri arasındaki coğrafi bağlantıyı sağlar. Fakat sistemin son derece sofistike ve karmaşık olmasından dolayı, yüksek oranda eğitimsiz nüfusa sahip olan ve kalabalık ülkelerde uygulanması zor olabilir (Bilgin, 2013: 155). Buna rağmen, “aktarılabilir tek oy sistemi” Lijphart,(2008) tarafından, özellikle bölünmüş toplumlar için çözüm olabilecek alternatif bir seçim sistemi olacak şekilde tavsiye edilmiştir. Bu bağlamda çok etnikli, çok dinli ve çok kültürlü bir toplum olarak, Etiyopya’da, uygulanmakta olan basit çoğunluk esasına sayanan seçim sisteminin yerine aktarılabilir tek oy sisteminin kullanılması önerilebilir. Bu nedenle, nisbi temsile dayanan “aktarılabilir tek oy sistemi” Etiyopya’da kimlik siyasetinin şekillendirdiği siyasi krizi çözmek için yardımcı olabilecek ve karşılığında etnik temelde düşünülen ve dar bir çerçeve içerisinde yürütülen siyaset yapma tarzını değiştirebilecektir. Sonuçta da Etiyopya’nın siyasal ve toplumsal olarak parçalanması ve devletin çökmesi riski azalabilecektir.

6. SONUÇ

Küresel dünyada, insanlığın giderek daha yoğun bir biçimde kimliğe dayalı konulara hassas olmasıyla birlikte, insanlar kendilerini diğerlerinden daha farklı ve özgün bir varlık olarak algılamaktadırlar. Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte dünyada kimlik politikalarının yükselişe geçtiğini görülmektedir. Soğuk Savaşın ardından uluslararası çatışmalar etnik, dinsel, kültürel kimlikler temelinde yaşanmaya başlamıştır. Son derece doğal olan dil, din, kültür ve ideoloji gibi farklılıklar, farklı siyasal taleplerle siyasal yaşamda daha fazla görünür hale gelmiştir. Bu durum beraberinde siyasal sistemde çeşitli krizlere neden olabilecek gerilimleri oluşturmakla birlikte aslında, farklılıklar iyice değerlendirilip, siyasal kurumların farklılıkları gözeterek şekilde tasarlanmasıyla iyi çalışan bir siyasal sistem kurulabileceği seçeneğini de dışlamamaktadır. Bu nedenle demokratik bir siyasal sistem içerisinde kaçınılmaz doğal farklılıkları çözebilecek mekanizmalardan biri seçimdir. En basit ifadeyle seçim, seçmenlere bir şekilde siyasal süreçleri etkileme olanağı verir. Fakat küreselleşme ile birlikte ırk, din, ideoloji, kültür, dil bakımından giderek karmaşıklaşan toplumlarda, farklılıklar çerçevesinde tüm toplumsal kesimlerin siyasal alanda temsilini sağlamak için, hangi seçim sisteminin daha yeterli olduğu, ayrıca temsilcilerin nasıl seçilebileceği konusu hâlâ tartışmalı bir konudur. Etiyopya’da demokratikleşme boşluğunu doldurmak için alternatif seçim sistemlerinin incelenmesi ile özellikle barış inşası için, azınlıkların temsil edilmesiyle birlikte tüm toplumsal bölünmeler arasında ortak gündem olan Etiyopya birliği için temsilde adalet ve eşitlik temelinde bir öneri sunulmak istenirse, bu çalışmanın sonucunda, Etiyopya’ya uyumlu olabilecek seçim sisteminin basit çoğunluk seçim sistemi yerine siyasi temsil

açısından daha avantajlı olan “Aktarılabılır Tek Oy” (*Single Transferable Vote*)” sistemi olduğu yönünde bir sonuç çıkmış ve bu sistemin Etiyopya için uygun olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

KAYNAKÇA

- Bilgin, H.D.(2003), “Seçimler ve Seçim Sistemleri” S. Sayarı ve H.D.Bilgin (Ed.), *Karşılaştırmalı Siyaset: Temel Konular ve Yaklaşımlar*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Birch, A. (2001), *The Concepts and Theories of Modern Democracy*, 2nd Edition. London: Routledge.
- Buran, H. (2005), *Seçim Sistemleri ve Türkiye İçin Yeni Bir Seçim Sistemi Önerisi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- CIA Report 2015, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/et.html>
- Dahl, Robert, (2001), *Demokrasi Üstüne*, (çev.Betül Kadioğlu), Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Dessalegn, B. (2013). “The Right of Minorities to Political Participation Under The Ethiopian Electoral System”. *Mizan Law Review*, 7(1), 67-100.
- Dutter, L. E. (1990), “Theoretical Perspectives on Ethnic Political Behavior in the Soviet Union”. *The Journal of Conflict Resolution*, June, vol. 34 no. 2 s.311-334.
- Duverger, M. (1959), *Political Parties: Their Organization and Activity in the Modern State*, Second English Revised edn. London: Methuen & Co.LTD
- Federal Democratic Republic of Ethiopian Constitution,1994, Addis Ababa, Ethiopia
- Griffith-Traversy, M. A. (2002), *Democracy, Parliament and Electoral Systems*, London, Sterling, Virginia: Pluto Press.
- Ishiyama, J. (2007). “Examining the 2005 Ethiopian Parliamentary Election Results Under Alternative Electoral Rules”. 4th International Conference on Ethiopian Development Studies (4th ICEDS) The Challenges of Peace and Development in Ethiopia & The Horn of Africa, August 3-5, 2007, Western Michigan University, Kalamazoo, Michigan, USA.
- Ishiyama, J. (2009). “Alternative Electoral Systems and the 2005 Ethiopian Parliamentary Election” *African Studies Quarterly*, 10(4), 37-56. Chicago
- Kühne, W. (2010), The Role of Elections in Emerging Democracies and Post-Conflict Countries. *International Policy Analysis*. <http://library.fes.de/pdf-files/iez/07416.pdf>
- Lijphart, A. (1999), *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty Six Countries*, Yale University Press.
- Lijphart, A. (2008), *Thinking About Democracy: Power Sharing and Majority Rule in Theory and Practice*, Routledge.
- Lindberg, S. I. (2005), “Consequences of Electoral Systems in Africa: A Preliminary Inquiry”. *Electoral Studies*, 24 s.41–64.
- Nicolaysen, L. G. (2008), *Consociationalism and Segmented Cleavages: The Case of Lebanon*, Master thesis in Political Science, STV 3902 Department of Political Science Faculty of Social Sciences University of Tromso.
- Norris, P. (2004), *Electoral Engineering Voting Rules and Political Behavior*, Cambridge University Press, New York.
- Peleg, I. (2004), “Transforming Ethnic Orders to Pluralist Regimes: Theoretical, Comparative and Historical Analysis”. A. Guelke (Ed.) *Democracy and Ethnic Conflict: Advancing Peace in Deeply Divided Societies* s:7-25). New York: Palgrave Macmillan.
- Pitkin, H. F. (1967), *The Concept of Representation* London, England: University of California Press, Ltd.
- Poluha, E. (2002), “Beyond the Silence of Women in Ethiopian Politics”. In M. A. Laakso (Ed.), *Multi-Party Elections in Africa* (pp. 60-65), New York: James Currey Ltd.

Preece, J. J. (2008), "Democracy, Minority Rights and Plural Societies: Plus Ça Change?" *Sociology Compass*. Volume 2, Issue 2, s:609–624, March 2008.

Reilly, B. (2001), *Democracy in Divided Societies: Electoral Engineering For Conflict Management*, Cambridge University Press.

Reynolds. A; Reilly. B; & Ellis .A (2005), Electoral System Design: The new International Institute for Democracy and Electoral Assistance (IDEA) *The International IDEA Handbook of Electoral System Design*, Stockholm.

Hix S., Ron J. Iain McLean (2010), "Choosing an Electoral System" A Research Report Prepared for the British Academy, London.

Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA), (Mart, 2003), *Background Documents Country Strategy 2003–2007 Structures and Relations of Power*.

Simonsen, S. G. (2005), "Addressing Ethnic Divisions in Post-Conflict Institution-Building: Lessons from Recent Cases" *Security Dialogue*, Vol. 36(3): s:297-318.

Sözen A (2004) "5 A Model of Power-Sharing in Cyprus: From the 1959 London-Zurich Agreements to the Annan Plan", *Turkish Studies*, 5:1, s:61-77.

The 1994/5 Federal Democratic Republic of Ethiopian Constitution, Addis Ababa, Ethiopia

The Amended Electoral Law of Ethiopia, Proclamation No. 532/2007, Addis Ababa, Ethiopia

Wolff, S. (2006), *Electoral Systems Design and Power-Sharing Regimes*, University of Michigan Press.